

پرورش تفکر منطقی کودکان

(تمرینات عملی)

طاهره بابازاده

دکتر رضاعلی نوروزی

(گروه هیأت علمی دانشگاه اصفهان)

معمدرضا مرادی

پایمان

سرشناسه	: بابازاده، طاهره، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: پرورش تفکر منطقی کودکان (تمرینات عملی) / طاهره بابازاده، رضا علی نوروزی، محمد رضا مرادی.
مشخصات نشر	: اصفهان: یار مانا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ص: مصور(رنگی)، جدول(رنگی).
شابک	: 978-600-7768-53-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: چاپ قبلی: آموخته، ۱۳۹۳.
موضوع	: اندیشه و تفکر خلاق در کودکان
موضوع	: کودکان و فلسفه
موضوع	: ساخت در کودکان
شناسه افزوده	: نوروزی، رضاعلی، ۱۳۵۳ -
شناسه افزوده	: مرادی، محمد رضا، ۱۳۶۷ -
رده بندی کنگره	: ۱۶۵/۴۱۶۵۰ LB۱۵۹۰
رده بندی دیویی	: ۷۰/۱۵۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۹۲۲۷۵

انتشارات آموخته

انتشارات یار مانا

(مراکز پخش)

۱- نشر یار مانا: اصفهان- خیابان مشق دوم- بلوار مهرآباد- کوی ۱۹- شماره ۴۶

تلفن: ۰۳۱-۳۲۶۱۶۳۶۰ - همراه: ۰۹۰۳۴ - کد پستی: ۸۱۵۸۹-۳۸۱۳۱

www.yarmana.ir

۲- موسسه مهرآفرین: اصفهان- میدان جمهوری- خیابان رباط اول- نرسیده به پل رباط

روبروی بانک رفاه کارگران- کوچه گل یاس- ساختمان ۱۱- پله اول- واحد ۲

تلفن: ۰۳۱-۳۳۳۵۸۹۳۹ www.mehravarincc.ir

پرورش تفکر منطقی کودکان

(تمرینات عملی برای کودکان ۵-۸ سال)

طاهره بابازاده، دکتر رضاعلی نوروزی، محمدرضا مرادی

آماده سازی: انتشارات یار مانا

مدیر تولید: فرهاد فروزنده

طراح جلد: علیرضا محمدی

• لیتوگرافی: طلوع • چاپ: نشان • صحافی: مردانی

• چاپ دوم: ۱۳۹۵ (اول ناشر) • تعداد: ۱۰۰۰ • قیمت: ۹۰۰۰ تومان

© حق چاپ: ۱۳۹۵، انتشارات یار مانا

فهرست مطالب

۷		مقدمه
---	-------	-------

فصل اول

تفکر سازمان دهنده

۱۷		درس اول: بهتر نگاه کردن
۲۹		درس دوم: ویژگی‌های اشیا
۳۵		درس سوم: مشاهده شباهت‌ها
۴۱		درس چهارم: مشاهده کردن تفاوت‌ها
۴۹		درس پنجم: مقایسه کردن
۵۵		درس ششم: طبقه‌بندی
۶۱		درس هفتم: بررسی رابطه‌ها

فصل دوم

تفکر خلاق

۷۳		درس اول: انعطاف پذیری و تجسم
۸۹		درس دوم: تفکر خلاق معکوس
۹۵		درس سوم: تکنیک چرا؟

۹۹	درس چهارم: داستان ناتمام
۱۰۱	درس پنجم: حل مسئله
۱۰۳	درس ششم: خلاقیت عملی
۱۰۷	درس هفتم: ارتباطات اجباری

www.ketab.ir

یکی از مباحثی که در حال حاضر در زمینه تعلیم و تربیت مطرح شده و جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده، آموزش تفکر به کودکان است. تغییرات گسترده و روزافزون جوامع امروزی که با گسترش بی حد و حصر دانش و اطلاعات همراه شده، نیاز به آموزش تفکر را به عنوان یک ضرورت اساسی برای تمام نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف مطرح نموده، به طوری که پرداختن به آموزش تفکر برای نظام آموزشی کشور ما به عنوان یک امر، ضروری به نظر می‌رسد.

بدان که کودکان بتوانند افراد مفیدی در آینده مملکت باشند باید متفکر، خلاق، نقاد و دارای بینش علمی شوند و این امر تنها در سایه‌ی انتقال اطلاعات به ذهن شاگردان حاصل نمی‌شود، بلکه در برنامه‌های آموزشی باید روش‌هایی گنجانده شود که از طریق آنها کودکان قابلیت‌های چگونه اورختن را از طریق نظم فکری بیاموزند و در زندگی روزمره‌ی خود به کار برند و با توجه به نقش اساسی محیط‌های آموزشی و روش‌های حاکم بر آنها، باید به صورتی سازماندهی شود که کودکان را به جای حفظ و تکرار حقایق علمی با مسائلی که در زندگی واقعی با آنها مواجه می‌شوند درگیر سازند.

اگر جامعه بخواهد با سیستم آموزشی خود مفیدی کسب کند، نیازمند فضا سازی برای دستیابی به توانایی تفکر در سطوح بالاتر است. در واقع، جامعه نیازمند تفکیک واقعیت از تفاسیر، ارزیابی صحت گرایش‌های فکری و قضاوت درست بر طبق شواهد و مدارک می‌باشد. ماهیت تعلیم و تربیت با توجه به مفهوم صانع‌گر هدایت جنبه‌های مختلف فرد یا رشد قوه قضاوت صحیح یا تجدید نظر در تجربیات گذشته و زدره‌های مختلف رشد به ویژه کودکی و دوره‌ی قبل از دبستان می‌باشد. بنابراین هدف اصلی تعلیم و تربیت باید تربیت کودکان متفکر و خلاق باشد. به خصوص در دوران پیش از دبستان که زیر بنای مهارت‌های تحصیلی بعدی می‌باشد.

کودکان را باید در همان سنین آغازین با مهارت‌های درست اندیشیدن آشنا نمود تا بتوانند در مورد موضوعات مختلف به درستی فکر نمایند. کودکان نیاز دارند تا فرایندهای تفکر را یاد بگیرند. کودکان باید به این آگاهی برسند که در مواجهه با رویدادهای مختلف

سوالات گوناگونی را مطرح کرده و برای دست یابی به آنها به تفکر بپردازند. تفکر انواع مختلفی دارد که در کتاب حاضر سعی شده است به دو تفکر سازمان دهنده و خلاق پرداخته شود.

تفکر سازمان دهنده

منظور از تفکر سازمان دهنده طبقه‌بندی و مفهوم‌سازی اطلاعات است. در این نوع تفکر کودک یاد می‌گیرد که با دقت بیشتری به محیط اطراف خود نگاه کند. شباهت‌ها و تفاوت‌های موضوعات مختلف را بررسی نموده و آنها را با یکدیگر مقایسه کند. سپس این موضوعات را بر اساس مقایسه قبلی در طبقه‌های منظم قرار دهد تا بتواند در صورت لزوم به سادگی به آنها دسترسی داشته باشد. این نوع از تفکر به کودک می‌آموزد که مطالب مشابه و همگون بهتر از مطالب نامرتب یا نامگون آموخته می‌شوند.

شباهت اشیا و امور از جنبه‌های مختلف، چون شکل و رنگ، سبب می‌شود که با یکدیگر و به صورت گروهی درک و یاد گرفته شوند. در این نوع تفکر کودک ابتدا برای هر مفهوم و اندیشه کلیتی جامع برای خود می‌سازد، سپس امور جزئی‌تر را بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌ها در یکی از طبقه‌های ذهن خود قرار داده یا حذف می‌نماید. به این ترتیب یادگیری مفاهیم برای کودک بسیار آسانتر شده و می‌تواند حجم بیشتری از اطلاعات را به صورت سازمان یافته در ذهن خود کدگذاری کند.

آنچه مسلم است کودک روزانه با تجربیات و محرک‌های محیطی مواجه می‌شود. در این صورت اگر بتواند محرک‌های جدید را بر اساس اصول معینی به محرک‌های قبلی ربط دهد، می‌توان انتظار داشت که سطح یادگیری در سطح مطلوبی قرار گیرد. در غیر این صورت کودک با حجم عظیمی از اطلاعات روبه‌رو می‌شود که به جز آشفته‌گی ذهنی پیامدی ندارد. به همین دلیل آموزش تفکر سازمان دهنده برای هر کودکی ضروری می‌باشد. در آموزش تفکر سازمان دهنده نکات زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

- آموزش خوب نگاه کردن و بررسی دقیق محیط
- دسته‌بندی اطلاعات جدید بر اساس شباهت‌ها، تفاوت‌ها؛ و مقایسه کردن

- نام گذاری طبقه‌های ایجاد شده بر اساس ویژگی‌های مشترک از قبیل: حیوانات، گیاهان، جانداران، اشیاء و مواد معدنی
- شناسایی روابط ریاضی بر اساس سلسله مراتب‌ها
- دسته‌بندی اطلاعات جدید بر اساس مقوله‌های آشنا

تفکر خلاق

- در تفکر خلاق کودک یاد می‌گیرد که محیط را از مناظر مختلف نظاره کند. در این تفکر سعی می‌شود که ساخت‌های از پیش مشخص شده ذهن سست شده و ساخت‌های نوین و متفاوت بنایگزین آن گردد. در این نوع تفکر از کودک انتظار می‌رود متفاوت از نگاه‌های عادی و معمول به دنیا ناه کند. در پرورش خلاقیت کودکان نکات زیر باید مدنظر قرار گرفته شود:
- همه کودکان استعداد خلاقیت را دارند اما ممکن است از نظر میزان دارا بودن قدرت خلاقه متفاوت باشند.
 - خلاقیت با هوش مترادف نیست. یک فرد با رشد ممکن است فردی بسیار خلاق نباشد.
 - تحقیقات روان‌شناسی و تجربیات انجام شده تا حدودی نشان داده‌اند که می‌توان خلاقیت را پرورش داد. اعتقاد به امکان پرورش خلاقیت و سایر خصوصیات فرد، نگرش ما را نسبت به توانایی‌های عظیم انسانی، در جهت مثبت، تغییر می‌دهد. ما را به جستجوی شیوه‌های مناسب برای رشد و شکوفایی آنها وامی‌دارد.
 - در پرورش خلاقیت همچون سایر خصوصیات انسانی باید از همان سال‌های نخست کودکی آغاز گردد. خلاقیت تدریجاً شکل می‌گیرد و رشد می‌یابد. اوج خلاقیت کودکان تا سنین شش و هفت سالگی است. بنابراین اگر کودکان را با شیوه‌های کار خلاق آشنا نسازیم، نمی‌توانیم از آنها انتظار داشته باشیم که در آینده افرادی نوآور و مبتکر باشند.
 - هرچه دانش و تجربه کودکان بیشتر باشد پایه و مبنای کوشش‌های خلاق آنها بیشتر است.

● یک محیط برانگیزاننده و ترغیب کننده می تواند در بهبود خلاقیت کودکان سهم موثری داشته باشد.

● فضای مستبدانه و خشک در خانه یا مدرسه که باعث سخت گیری و نظم افراطی می شود رشد خلاقیت را کاهش می دهد.

● آگاهی از روند شکل گیری و رشد خلاقیت در کودکان، شناخت عوامل تقویت کننده و بازدارنده آن و فراهم ساختن محیط و امکانات مناسب برای پرورش این توانایی است.

البته نباید تصور کرد که پرورش خلاقیت نیاز به امکانات خاص، هزینه های گزاف و شیوه های پیچیده دارد. ما به عنوان پدر و مادر و معلم، نباید به صورت منفعل در انتظار ایجاد محیط و شرایط مناسب باشیم. که خلاقیت کودکانمان را بارور سازد، بلکه باید خود شیوه های عملی، ساده و در دسترس را در این زمینه به کار گیریم.

از جمله نکته هایی که در پرورش خلاقیت باید در نظر گرفت عبارتند از:

۱. تشویق کودکان به سوال کردن
۲. ارزش قائل شدن برای طرح سوال های انتقادی، های غیر معمول و تازه
۳. فراهم کردن فرصت هایی برای خود آموزی و یادگیری اکتشافی کودکان
۴. احترام به تفاوت های فردی کودکان
۵. سرمشق قرار دادن رفتارهای آفریننده را برای کودکان
۶. جلوگیری از کپی کردن و تقلید کردن
۷. عدم تصحیح تولیدات خلاق کودکان
۸. عدم سرکوب تخیلات کودک
۹. آزادی: محیطی صمیمی برای انتقاد و صحبت آزادانه فراهم کنید. کنترل زیاد و استبدادی عمل کردن خلاقیت را از بین می برد.
۱۰. تشویق کودک به فعالیت، تجربه مستقیم، مشاهده و تفکر: از عادت دادن آنها به حفظ کردن و تکرار مطالب و نیز تحمیل افکار و راه حل ها و تجربیات خود به آنها پرهیزیم. بگذاریم خود تجربه کنند و بیاموزند. و این اصل را پیادیریم که خلاقیت در آزادی شکوفا می شود.

۱۱. قصه گوئی، نمایشهای خلاق و آزاد، کارهای دستی، نقاشی، کلاژ، استفاده از اسباب بازیهایی که کودک باید با آنها آشنایی را بسازد.
۱۲. فراهم ساختن امکان مشاهده نزدیک و مستقیم برای کودکان از طریق آشنایی آنها با طبیعت: زیرا هیچ چیز برای کودکان آموزنده‌تر و جالبتر از تماشای طبیعت نیست، تشویق آنها به جمع آوری مجموعه‌هایی از گل‌ها، برگ‌ها، سنگ‌ها، تصاویر حیوانات و اشیاء غیره که مشاهده و دقت کودکان را تقویت می‌کند.
۱۳. اعتدال در روابط عاطفی: سردی در روابط یا وابستگی بیش از حد کودک به والدین خلالت با سرکوب می‌کند.
۱۴. شوخ‌بعی: تفریح، شادی، شعبده بازی، سرگرمی‌های شاد، سروصدا و بازی در بروز خلاقیت نقش مهم دارد.
۱۵. تاثیر محیط فیزیکی: مرکز چیدن وسایل خانه و تنوع آن، رنگ اتاق‌ها، باغچه‌ها و به‌طور کلی شرایط محیطی می‌تواند را ایده بردازی به خلاقیت کودک کمک کند.

نکاتی در مورد کار با کتاب

۱. کتاب از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول به آموزش تفکر سازمان دهنده و بخش دوم به آموزش تفکر خلاق می‌پردازد.
۲. سعی شده است که تمرین‌های هر بخش از ساده به مشکل تنظیم شود تا کودک برای انجام آنها رغبت بیشتری داشته باشد.
۳. مربی یا والدین باید سوال را برای کودک بیان کنند، اما نباید در دادن پاسخ‌ها او را راهنمایی کنند.
۴. در برخی از تمرین‌ها خواسته شده است که پاسخ‌ها نوشته شوند. در مورد این تمرین‌ها کودک باید پاسخ‌ها را بیان کرده و والدین یا مربی آنها را مکتوب کند.
۵. کتاب می‌تواند هم توسط مربی در مهد کودک، پیش دبستانی، کانون‌های فکری کودک و سایر مراکزی که با کودکان سروکار دارند، و هم توسط والدین در منزل مورد استفاده قرار گیرد.

۶. از آنجا که بحث‌های مربوط به پرورش تفکر شامل تمرینات بسیاری است، مربیان و والدین باید بر اساس مباحث مطرح شده در هر تمرین، فعالیت‌های بیشتری برای کودک ترتیب دهند و به کودک بیاموزند که در لحظه لحظه‌ی زندگی خود به آنها توجه داشته باشد.

۷. تمرین‌های این کتاب برای کودکان گروه سنی ۵ تا ۸ سال قابل استفاده است.

۸. با توجه به اینکه هیچ اثری بدون عیب و نقص نیست، بنابراین از خوانندگان گرامی تقاضا داریم که با ارائه‌ی نظرات و پیشنهادات خود مولفان را در بهبود کار و انجام اصلاحات یاری کنند.

اصفهان - تیرماه ۱۳۹۳